

УДК 355.082(497.11 Врање)“1920/1941”
355.312(497.11)“1920/1941”
94(497.11)“1920/1941”
doi 10.46793/LZ-LXVI.197Z
ОРИГИНАЛАН НАУЧНИ РАД
Примљен: 15. 06. 2025.
Прихваћен: 19. 09. 2025.

Др Милош Жикић*

научни сарадник

Институт за савремену историју, Београд

КОМАНДАНТИ 1. ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА „КЊАЗА МИЛОША ВЕЛИКОГ“ У ВРАЊУ 1920–1941.

Апстракт: У раду се приказују краће биографије команданата 1. пешадијског пука „Књаза Милоша Великог“ у Врању, који су се на челу ове јединице налазили од демобилизације војске маја 1920. па до Априлског рата 1941. године. Током овог периода пуком су командовала свега петорица официра: Радослав Петковић, Александар Станковић, Милутин Миловановић, Адолф Килар и Владимир Прица. Рад је написан на основу грађе из Војног архива, објављених извора и релевантне литературе.

Кључне речи: Краљевина Југославија, Југословенска војска, официри, 1. пешадијски пук „Књаза Милоша Великог“, Врање.

*

Први пешадијски пук „Књаза Милоша Великог“ у Врању био је јединица са дугом традицијом. Убрзо по ослобођењу јужних крајева после Другог српско турског-рата 1878, јединице постојеће стајаће војске су ојачане и делом распоређене у новоослобођене области. Тако је 1881. у Врању стационаран 9. батаљон II пешадијског пука стајаће војске. Међутим, искуства стечена у српско-турским ратовима налагала су неопходност реорганизације и модернизације Српске војске и њено постављање на савременије основе. Законом о устројству војске из јануара 1883. укинута је народна војска, а уместо ње уведена општа војна обавеза. На тај начин су војници на одслужењу војног рока чинили стални кадар, који се у случају рата попуњавао резервом – добро обученим и извежбаним обвезницима. С тим у вези, овим Законом је прописана и нова формација војске. Образовано је пет дивизијских области (Моравска, Дринска, Дунавска, Шумадијска и Тимочка) са по три војна округа. Поред тога,

* zikic90@gmail.com

свака дивизијска област је имала један пешадијски пук (који је носио име дивизијске области) од по три батаљона. Тако је у Моравској дивизијској области (штаб у Нишу) формиран Моравски пешадијски пук, чији је 1. батаљон размештен у Врању. Године 1884, у оквиру именовања појединих јединица, батаљону је подарен назив „Књаза Милоша“. Приликом ојачавања бројног стања војске средином 90-их година, батаљон је 1897. претворен у 1. пешадијски пук „Књаза Милоша“. Већ следеће године назив му је промењен у „Књаза Милоша Великог“, који је носио до краја свог постојања.¹

Први пешадијски пук се налазио у Врању све до почетка Првог балканског рата 1912. године. По извршењу мобилизације Српске војске, сада као 1. пешадијски пук I позива, ушао је у састав Моравске дивизије I позива. Заједно са осталим јединицама ове дивизије, пук је учествовао у борбама на граничној линији, у Кумановској бици, боју на Бабуни, боју код Алинаца и Битољској бици. Током Другог балканског рата 1913. учествовао је у Брегалничкој бици и борбама на грленским положајима.²

По победоносно завршеним ратовима, августа 1913. извршена је демобилизација војске, при чему је 1. пешадијски пук стациониран у Призрену у оквиру новоуспостављене Косовске дивизијске области. Међутим, већ следећег месеца дошло је до упада оружаних одреда из Албаније („Арнаутска побуна“) због чега је поново извршена мобилизација извесних јединица. Том приликом је мобилисан и 1. пешадијски пук, који је водио борбе у околини Ђаковице и потом учествовао у разоружавању албанског становништва. По завршетку сукоба новембра 1913, пук је враћен у Призрен.³

Поновна мобилизација Српске војске објављена је 25. јула 1914. да би свега три дана касније Аустро-Угарска објавила рат Србији. По извршеној мобилизацији, 1. пешадијски пук I позива поново је ушао у састав своје Моравске дивизије I позива. Учествовао је у Церској бици, где је претрпео велике губитке освајајући планину Иверак, а потом у Бици на Дрини

¹ Опширније у: Милић Милићевић, *Реформа војске Србије 1897–1900*, Београд, 2002; Славица Б. Ратковић-Костић, *Европеизација српске војске 1878–1903*, Београд, 2007; Милић Ј. Милићевић, „Имена српских пукова“, *Гласник*, 33, Ваљево, 1999, 115–120.

² Опширније у: Милутин Д. Лазаревић, *Наши ратови за ослобођење и уједињење. Српско-турски рат 1912. године*, I–III, Београд, 1928, 1929, 1931; Милутин Д. Лазаревић, *Наши ратови за ослобођење и уједињење. Књига четврта. Српско-бугарски рат 1913. године*, Београд 1934; Борисав Ратковић, Митар Ђуришић, Саво Скоко, *Србија и Црна Гора у Балканским ратовима 1912–1913*, Београд 1972.

³ Војни архив (ВА), Пописник 2, кутија 136, фасцикла 2, документ 25/1, лист 2; Милош Јагодић, *Нови крајеви Србије (1912–1915)*, Београд, 2013, 198–202; Mirko Gutić, „Oružani sukobi na srpsko-albanskoj granici u jesen 1913. godine“, *Vojnoistorijski glasnik*, 1, Београд, 1985, 225–276.

и Колубарској бици. Губици су били огромни – чак 3000 људи је било избачено из строја. Завршетком прве ратне године, наступило је затишје на српском фронту које је потрајало све до октобра 1915. године. Први пешадијски пук је, заједно са осталим јединицама Моравске дивизије I позива, пребачен на српско-бугарску границу. Приликом тројне инвазије на Србију, учествовао је у борби са Бугарима на Влашкој планини, после чега је уследило повлачење ка Косову, а потом и преко Албаније на Крф. Ту је фебруара 1916. извршена реорганизација Српске војске спајањем истоимених дивизија и пукова I и II позива. Тако је, између осталих јединица, образована јединствена Моравска дивизија, а самим тим и јединствени 1. пешадијски пук. Пребацавањем на Солунски фронт, један батаљон 1. пука је суделовао у Горничевској бици, да би потом цео пук учествовао у борбама на Црној реци. После тих борби уследила је стабилизација фронта и прелазак на рововску војну. Пробој Солунског фронта уследио је септембра 1918. године. Гонећи непријатељске снаге, јединице 1. пешадијског пука су учествовале у борбама за ослобођење Ниша. Јединице Моравске дивизије су потом наставиле гоњење немачких снага ка северу, што је завршено ослобађањем Београда почетком новембра 1918. године.⁴

Први пешадијски пук је заједно са осталим јединицама Моравске дивизије пребачен у околину Смедерева где је осматрао фронт, да би потом уследило његово пребацавање преко Дунава. Потом је упућен у Вршац, а затим у Темишвар и околину, при чему је један одред упутио у Нови Арад. Међутим, крај Првог светског рата није значајно да ће јединица бити демобилисана и враћена у свој гарнизон. Нерешене границе нове југословенске државе захтевале су ангажовање новостворене Југословенске војске. Тако је и 1. пешадијски пук употребљен на неколико фронтова. На пролеће 1919. пук је са два батаљона пребачен у Словенију, где су се водиле борбе са аустријским јединицама у Корушкој, док је један батаљон задржан на простору Осјечке дивизијске области. По доласку у Словенију, пук се најпре налазио у резерви Дравске дивизијске области, да би потом био ангажован на фронту у саставу Језерског и Целовачког одреда. Због могућности избијања сукоба између Савезника и Мађарске, пук је већ средином јула 1919. упућен у околину Суботице, да би следећег месеца посео демаркациону линију у околини Баје. У септембру је пак издато наређење за његово пребацавање у Македонију, где је новембра 1919. учествовао у

⁴ Александар Динчић, Верољуб Трајковић, *Моравска дивизија у Првом светском рату 1914–1918*, Лесковац, 2018; Александар Динчић, „Први пешадијски (врањски) пук „Књаз Милош“ у Бици на Дрини 1914. године“, *Јужни српски крајеви у XIX и XX веку: друштвено-економски и политички аспект. Тематски зборник од водећег националног значаја*, Врање, 2018, 193–206; Далибор Велојић, „Први српски пешадијски пук у операцији за ослобођење Ниша 1918. године“, *Пешичаник. Часопис за историографију, архивистику и хуманистичке науке*, 4, Ниш, 2006, 65–74.

поседању Струмице, која је мировним уговором додељена југословенској краљевини. По заузимању ове области, 1. пук је током децембра враћен у Врање где је маја 1920. демобилисан.⁵

То међутим није значило почетак мирнодопског живота. Услед нередовних прилика на Косову и Метохији проузрокованих одметничком активношћу албанског становништва (нарочито у Дреници), њиховим разоружавањем, као и пљачкашким упадима, пук је већ следећег месеца упућен у Ђаковицу као појачање јединицама Косовске дивизијске области. Његове јединице су коришћене за осигурање граничног фронта, борбу са качацима и њихово разоружавање.⁶ Нисмо успели да утаначимо када је тачно 1. пешадијски пук враћен у свој матични гарнизон. То се свакако догодило у периоду после новембра 1920, када се и даље налазио на простору Косова и Метохије (тачније Призрену),⁷ и пре августа 1921. када га проналазимо у Врању.⁸ Тада је коначно започео његов мирнодопски живот. Пук је у Врању остао све до 1941, при чему су поједини његови делови у неколико наврата стационарани у Босиљграду. Пред улазак Југославије у Други светски рат, у Босиљграду се налазила 8. чета овог пука.⁹

Током Априлског рата 1941, 1. пешадијски пук је ушао у састав Власинског одреда V армије, који је имао задатак да брани гранични фронт према Бугарској на линији Ретке Буке – село Љубата – село Клисура – Црквена планина (Грамада к. 1719) закључно и тако затвори правце који су изводили ка Врању, Сурдулици и Предејанима. Услед продора немачких јединица на другим деловима фронта, јединице Власинског одреда су током ноћи 7/8. априла отпочеле повлачење са границе. Деморалисане и без готово икакве борбе са непријатељским снагама, 12. априла су се

⁵ Опширније у: *Велики рат Србије за ослобођење и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца 1914–1918. г. и догађаји по извршеном уједињењу до демобилизације 1920. год. Књига тридесет и прва 1918–1919. година*, Београд, 1939; *Велики рат Србије за ослобођење и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца 1914–1918. Књига тридесет друга. Одбрана државе уједињених Срба, Хрвата и Словенаца 1919–1920*, приредили Владо Стругар, Милић Ф. Петровић, Београд, 2014; *Велики рат Србије за ослобођење и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца 1914–1918. Књига тридесет трећа. Одбрана државе уједињених Срба, Хрвата и Словенаца 1919–1920*, приредили Владо Стругар, Милић Ф. Петровић, Београд, 2015; *Дмитар Тасић, Рат после рата. Војска Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца на Косову и Метохији и у Македонији 1918–1920*, Београд, 2012, 292–314.

⁶ *Југословенска држава и Албанци*, том II, приредили Љубодраг Димић, Ђорђе Борозан, Београд, 1999; Д. Тасић, *н. д.*

⁷ ВА, Досијеи персоналних података официра, подофицира и војних чиновника Војске Краљевине Југославије (ДПП), кутија 1334, досије 147.

⁸ *Службени војни лист*, бр. 36, 17. септембар 1921, 1989–1990 (даље: *СВЛ*).

⁹ ВА, Пописник 17 (П-17), кутија 11а, фасцикла 3, документ 8, лист 25; СВЛ, бр. 30, 5. јул 1928, 1251–1252; СВЛ, бр. 25, 21. јун 1929, 1115–1116; СВЛ, бр. 24, 19. јун 1930, 1305–1306.

прикупиле у Лебану и околним селима где је командант одреда током поподнева и ноћи 12/13. априла одржао конференцију са својим официрима. На том састанку је донета одлука да се, услед непостојања везе са вишом командом и продором Немаца у више праваца, јединице расформирају а официри образују тројке и пробију се према Јадранском мору.¹⁰ Први пешадијски пук је распуштен у близини села Шумана,¹¹ те је на тај начин ова јединица угашена после готово пола века постојања. Њену традицију данас баштини Четврта бригада копнене војске у Врању, стационирана у касарни која носи назив „Први пешадијски пук књаза Милоша Великог“.

У периоду од демобилизације војске маја 1920, па до Априлског рата 1941. године, 1. пешадијским пуком су командовала свега петорица официра: Радослав Д. Петковић од маја 1920. до новембра 1921, Александар Ј. Станковић од новембра 1921. до фебруара 1927, Милутин Ђ. Миловановић од марта 1927. до јуна 1933, Адолф Ј. Килар од јуна 1933. до септембра 1939. и Владимир М. Прица од октобра 1939. до априла 1941. године. Тројица од ових официра, Станковић, Миловановић и Килар, током своје каријере достигли су чин ђенерала, Петковић је пензионисан у чину пуковника, док је даљу каријеру пуковника Прице прекинуо Други светски рат. У редовима који следе доносимо кратке биографије команданата пука. За њихову реконструкцију користили смо њихове персоналне картоне који се чувају у Војном архиву у Београду, *Службени војни лист*, у коме су објављивани укази о постављањима, унапређењима и одликовањима официра, као и одговарајућу литературу. Напомињемо да персонални картон последњег команданта 1. пешадијског пука, пуковника Владимира Прице, нисмо пронашли у Војном архиву, због чега смо остали ускраћени за податке о његовом месту и датуму рођења, као и војној каријери до краја Првог светског рата.

Радослав Д. Петковић, пешадијски пуковник

Рођен је у Чачку 1. јануара 1877. од оца Димитрија и мајке Марије. По завршетку шест разреда Гимназије у Чачку ступио је септембра 1894. у Нижу школу Војне академије као питомац 27. класе. Школовање је завршио августа 1897. као 34. у рангу од 54 питомца и произведен је у чин пешадијског потпоручника. Првим распоредом одређен је за водника 12. пешадијског пука. На том месту је августа 1900. унапређен у чин поручника, да би потом октобра исте године био одређен за командира 4. чете 10.

¹⁰ Опширније у: Милош Жикић, *Априлски рат у Моравској бановини. Пета армија Југословенске војске у рату 1941*, Београд, 2020.

¹¹ Светозар Ђ. Крстић, *Записи о људима и догађајима у лесковачком крају 1929 – 1945*, Београд, 1996, 90.

пешадијског пука „Таковског“. Међутим, са тог положаја је већ јануара 1901. распоређен на службу у Географско одељење Главног ђенералштаба. Ово одељење је имало задатак да врши тригонометријско и топографијско премеравање Србије, израђује и умножава карте Србије и суседних земаља и прикупља податке за њихову тачну израду, држи у приправности карте за све војне команде и израђује разноврсне планове и слике за потребе војске. После готово две године проведених на овој дужности, почетком децембра 1902. одређен је за вршиоца дужности командира 4. чете 2. батаљона 17. пешадијског пука. Међутим, свега неколико дана касније донет је нови указ којим је постављен за в. д. командира 3. чете 1. батаљона 2. пешадијског пука „Књаза Михаила“. На тој дужности се задржао до фебруара 1905. добивши у међувремену, априла 1904, чин капетана II класе. Поново је враћен на службу у Географско одељење Главног ђенералштаба, у коме се задржао све до почетка Првог балканског рата. На том месту је јула 1907. унапређен у чин капетана I класе.¹²

Током Балканских ратова налазио се на дужности топографа и ордонанс официра у штабу III армије. У чин мајора унапређен је априла 1913. године. По демобилизацији војске августа 1913. поново је враћен на службу у Географско одељење Главног ђенералштаба, где је остао до нове мобилизације војске јула 1914. године. Током Првог светског рата смењивао се на трупним и топографским дужностима. Од јула 1914. до јануара 1915. био је командант батаљона у 9. пешадијском пуку II позива, заступајући повремено команданта пука и команданта Љубовијског одреда. Од јануара 1915. до фебруара 1916. налазио се у Топографском одељењу Врховне команде, где је октобра 1915. унапређен у чин потпуковника. Од фебруара до августа 1916. био је помоћник команданта 14. пешадијског пука, да би потом до јануара 1917. обављао дужност шефа топографа I армије. Наредних седам месеци, до августа 1917, био је помоћник и заступник команданта 7. пешадијског пука „Краља Петра I“, да би се потом до маја 1920. налазио на дужности начелника штаба Тимочке дивизијске области.¹³ По демобилизацији војске маја 1920, преузео је команду над I. пешадијским пуком „Књаза Милоша Великог“ у Врању. Већ следећег месеца је са својим пуком пребачен у Ђаковицу где је одређен за команданта Акционог одреда, а јула 1920. за команданта Ђаковичког одсека. Тада је под својом командом имао 1. и 16. пешадијски пук, четири чете граничара, четири арнаутске чете,

¹² ВА, ДПП, к. 1334, дос. 147; *СВЛ*, бр. 37, 16. септембар 1894, 977–978; *СВЛ*, бр. 32, 12. август 1900, 705; *СВЛ*, бр. 42, 21. октобар 1900, 977–978; *СВЛ*, бр. 2, 14. јануар 1901, 21–22; *СВЛ*, бр. 48, 6. децембар 1902, 901–902; *СВЛ*, бр. 50, 22. децембар 1902, 937–938; *СВЛ*, бр. 11, 28. март 1904, 219; *СВЛ*, бр. 4, 28. јануар 1905, 55–56; *СВЛ*, бр. 21, 29. јун 1907, 435; *Споменица седамдесетпетогодишњице Војне академије 1850–1925*, Београд, 1925, 287–288.

¹³ ВА, ДПП, к. 1334, дос. 147.

Моравски и Осјечки брдски дивизион и једну пољску батерију. Са овим јединицама је учествовао у „Арнаутској побуни“ током 1920, осигуравајући гранични фронт, водећи борбе са качацима и разоружавајући албанско становништво. Почетком новембра 1920. враћен је на „мирнодопску“ дужност команданта 1. пешадијског пука. У међувремену, 14. октобра 1920. унапређен је у чин пуковника.¹⁴

На челу 1. пука налазио се до краја новембра 1921. када је постављен за команданта I одсека Команде Граничне трупе. Те дужности је разрешен крајем октобра 1922. услед укидања Граничне трупе, да би децембра исте године био враћен на исту дужност која је сада у називу имала додаток „у ликвидацији“. Почетком маја 1923. разрешен је те дужности и распоређен на службу у Штаб Потиске дивизијске области „за помоћничке послове“, да би за в. д. помоћника команданта био постављен средином септембра исте године. Ове дужности је разрешен првог дана априла 1924, да би средином следећег месеца био распоређен на службу у Штаб I армијске области. Одатле је новембра 1926, по сопственој молби, распоређен на службу у Историјско одељење Главног ђенералштаба, своју последњу мирнодопску дужност. Пензионисан је и преведен у резерву 28. јуна 1927. године.¹⁵ Нисмо располагали никаквим подацима о његовом животу после пензионисања.

Током своје службе одликован је Орденом Белог орла са мачевима IV реда, Орденом Св. Саве IV реда, Сребрном медаљом за храброст, Златном медаљом за ревносну службу, Споменицом краља Петра и трима ратним споменицама. Од страних одликовања имао је Грчки ратни крст II реда. Био је ожењен Александром, ћерком Мијајла Поповића, председника Нишког духовног суда, са којом је имао две ћерке и сина.¹⁶

Александар Ј. Станковић, дивизијски ђенерал

Рођен је у селу Грделици код Лесковца 18. јула 1879. од оца Јована, земљорадника, и мајке Стојанке. По завршетку седам разреда Гимназије у Нишу ступио је септембра 1899. у Нижу школу Војне академије као питомац 32. класе. Школовање је завршио августа 1901. као 82. у рангу од 192 питомца и произведен је у чин пешадијског потпоручника. Својим првим распоредом одређен је за водника 1. пешадијског пука „Књаза Милоша Великог“ у Врању. На том положају је остао до маја 1906. када

¹⁴ Исто.

¹⁵ Исто; СВЛ, бр. 46, 3. новембар 1922, 2031; СВЛ, бр. 54, 22. децембар 1922, 2325–2326; СВЛ, 22, 12. мај 1923, 953–954; СВЛ, бр. 24, 19. мај 1924, 1139–1140; СВЛ, бр. 47, 13. новембар 1926, 2009–2010.

¹⁶ ВА, ДПП, к. 1334, дос. 147.

је по сопственој молби постављен за водника Пешадијске подофицирске школе у Београду. У међувремену, јула 1905. унапређен је у чин поручника. Међутим, на тој дужности се задржао свега неколико месеци, будући да је после положеног пријемног испита октобра исте године примљен за слушаоца 16. класе Више школе Војне академије. Школовање је успешно завршио после две године, као 16. у рангу од 18 слушалаца, да би потом октобра 1908. био распоређен за водника 16. пешадијског пука „Цара Николе II“ у Нишу. На том положају је јануара 1910. унапређен у чин капетана II класе, а већ следећег месеца одређен је за водника Стрелачке чете новоосноване Пешадијске школе гађања. На тој дужности се ипак није дуго задржао, јер је већ априла 1910. постављен за командира 4. чете 3. батаљона 14. пешадијског пука у Књажевцу. Потом је јануара 1911, желећи да додатно усаврши своје знање из немачког језика, добио дозволу за одлазак у Немачку о свом трошку, где је провео наредних годину дана. По повратку у земљу, јануара 1912. је по сопственој молби поново распоређен у 1. пешадијски пук „Књаза Милоша Великог“, где му је за командовање додељена 1. чета 3. батаљона. На том месту је септембра 1912. унапређен у чин капетана I класе.¹⁷

Током Балканских ратова, према ратном распореду, командовао је 1. четом 3. батаљона 1. пешадијског пука I позива. Тако је са својом јединицом у Првом балканском рату учествовао у Кумановској бици, у борби на Бабуни и Боју на Бакарном Гумну. У Другом балканском рату учествовао је у Брегалничкој бици и борбама на грленским положајима. Такође, са својом јединицом је учествовао у „Арнаутској побуни“ током јесени 1913. водећи борбе у рејону Ђаковице. По завршетку сукоба новембра 1913, 1. пешадијски пук је враћен у Призрен. Капетан Стојановић је истог месеца унапређен у чин мајора, а почетком јануара 1914. одређен за командира 3. чете 1. батаљона истог пука. У Призрену је остао до марта 1914. када је постављен за командира 4. чете 4. батаљона Косовског пешадијског пука у Нишу.¹⁸

По објављивању мобилизације јула 1914, преузео је, према ратном распореду, команду над 4. батаљоном 2. прекобројног пешадијског пука, на чијем челу се налазио до фебруара 1916. године. Са својом јединицом

¹⁷ ВА, ДПП, к. 1650, дос. 336; *СВЛ*, бр. 36, 11. септембар 1899, 965–966; *СВЛ*, бр. 38, 26. август 1901, 809–810; *СВЛ*, бр. 12, 27. априла 1906, 221–222; *СВЛ*, бр. 27, 3. октобар 1906, 573–574; *СВЛ*, бр. 27, 8. октобар 1908, 505–506; *СВЛ*, бр. 7, 17. фебруар 1910, 155–156; *СВЛ*, бр. 14, 18. април 1910, 321–322; *СВЛ*, бр. 17, 8. мај 1910, 400; *СВЛ*, бр. 2, 18. јануар 1912, 27–28; *Споменица седамдесетпетогодишњице Војне академије*, 297, 299, 361.

¹⁸ ВА, ДПП, к. 1650, дос. 336; *СВЛ*, бр. 33, 30. децембар 1913, 867–868; Mile S. Bjelajac, *Generali i admirali Kraljevine Jugoslavije 1918–1941. Studija o vojnoj eliti i biografski leksikon*, Beograd, 2004, 276; M. Gutic, n. d., 241.

учествовао је у одбрани Београда, Церској бици, у операцијама у Срему, у Колубарској бици, бици на Мачковом камену и у одступању до Крфа. Рањен је августа 1914. на Косанином граду (Цер) и децембра 1914. код Сремчице. У међувремену, октобра 1915. је унапређен у чин потпуковника. Убрзо по доласку на Крф, фебруара 1916. упућен је у Русију где је одређен за команданта 1. батаљона 4. пешадијског пука Српске добровољачке дивизије (убрзо Прве српске добровољачке дивизије). Учествоје у борбама у Добруци где је код Добрича септембра 1916. рањен у главу, што је за последицу имало напрснуће лобање. И поред тога, на челу батаљона је остао све до марта 1917. када је упућен у болницу, при чему се формално водио да је био на служби у штабу 4. пешадијског пука, а потом од децембра 1917. на служби у Допунском батаљону Прве српске добровољачке дивизије. После пробоја Солунског фронта, децембра 1918. постављен је за команданта места у Врању, да би потом већ априла 1919. био постављен за команданта 3. батаљона 16. пешадијског пука „Цара Николе II“.¹⁹

После годину дана, а пред саму демобилизацију војске, априла 1920. постављен је за команданта 2. батаљона 1. пешадијског пука „Књаза Милоша Великог“, са којим је потом учествовао у новој „Арнаутској побуни“. Већ августа 1920. разрешен је ове дужности и распоређен на службу у Економско одељење Министарства војног и морнарице. Тај указ је, међутим, промењен, па је новембра исте године распоређен на службу у Штаб команде III армијске области у Скопљу. У међувремену, октобра 1920. је унапређен у чин пуковника. После годину дана проведених у Скопљу, новембра 1921. је постављен за команданта 1. пешадијског пука у Врању, којим је командовао наредних пет и по година. У међувремену, завршио је Виши курс Пешадијске официрске школе у Калиновику 1926. године. Наредна дужност одвела га је у Ваљево где је фебруара 1927. постављен за вршиоца дужности команданта Дринске пешадијске бригаде. На тој дужности је на Видовдан исте године унапређен у чин пешадијског бригадног ђенерала. Маја 1928. премештен је у Сарајево за команданта Школе за резервне пешадијске и артиљеријске офицере, а септембра 1930. у Београд за в. д. команданта Дунавске дивизијске области. Потом се октобра 1931. враћа у Ваљево, овај пут као в. д. команданта Дринске дивизијске области. На том положају је децембра 1932. унапређен у чин дивизијског ђенерала.²⁰

На овом месту ђенерал Станковић је остао све до априла 1936. године. Наиме, после уклањања ђенерала Петра Живковића са положаја министра војног, нови министар ђенерал Љубомир Марић, подржан од кнеза

¹⁹ ВА, ДПП, к. 1650, дос. 336.

²⁰ *Исто*; *СВЛ*, бр. 33, 18. август 1920, 1490, 1519–1520; *СВЛ*, бр. 45, 29. новембар 1920, 2271–2272.

Павла и премијера Милана Стојадиновића, отпочео је са премештајима Живковићевих присталица у војсци и то најпре у Краљевој гарди.²¹ Тако је ђенерал Станковић, очигледно уживајући поверење југословенског државног и војног врха, априла 1936. постављен за команданта Краљеве гарде. На овој дужности је остао готово четири и по године. Разрешен је указом од 12. септембра 1940. и стављен на расположење министру војске и морнарице. На расположењу се налазио све до 12. марта 1941. када је пензионисан и преведен у резерву.²²

Током своје службе одликован је са 22 домаћа и страна одликовања. Између осталих био је носилац ордена Карађорђевог звезде са мачевима IV реда (два пута), ордена Белог орла са мачевима IV реда и Златне медаље за храброст. Био је ожењен Катарином, ћерком Ђорђа Хаџи-Антића, трговца из Враћа, са којом је имао једног сина који је рано преминуо. До почетка Априлског рата становао је у Београду у Косовској улици бр. 15/II. Преминуо је у Београду 2. маја 1948. после дуже и тешке болести. Сахрањен је на Новом гробљу.²³

Милутин Ђ. Миловановић, пешадијски бригадни ђенерал

Рођен је у Београду 3. јула 1883. у породици Ђоке Миловановића. По завршетку шест разреда гимназије у Београду ступио је септембра 1900. у Нижу школу Војне академије као питомац 33. класе. Школовање је завршио септембра 1903. као 82. у рангу од 182 питомца и произведен у чин пешадијског потпоручника. Својим првим распоредом одређен је за водника 6. пешадијског пука у Београду. На том положају је остао све до септембра 1907. када је примљен за слушаоца 17. класе Више школе Војне академије. У међувремену, јула 1908. унапређен је у чин поручника. Школовање је успешно завршио после две године као последњи у рангу од 19 слушалаца, да би потом октобра 1909. био распоређен за водника 4. пешадијског пука „Стевана Немање“. Јануара 1911. добио је дозволу за одлазак у иностранство (највероватније у Француску или Немачку) ради усавршавања језика, где је провео наредних годину дана. У међувремену, јула 1911. унапређен је у чин капетана II класе. По повратку у земљу, јануара 1912. је по сопственој молби поново распоређен за водника 6. пешадијског пука, да би већ у априлу преузео команду над 1. четом 3. батаљона истог пука.²⁴

²¹ М. Вјелажас, *Generali i admirali*, 41.

²² ВА, ДПП, к. 1650, дос. 336.

²³ Исто; *Политика*, 3. мај 1948, 6; М. Вјелажас, *Generali i admirali*, 276.

²⁴ ВА, ДПП, к. 1116, дос. 721; *СВЛ*, ванредни број, 11. септембар 1900, 843–844; *СВЛ*, бр. 29, 29. септембар 1907, 581–582; *СВЛ*, бр. 29, 29. септембар 1909, 581–582;

За време Балканских ратова, према ратном распореду, командовао је 1. четом 3. батаљона 6. пешадијског пука I позива Дринске дивизије I позива. Са својом јединицом је учествовао у борбама код Куманова, на алиначким положајима, код Битоља и у Брегалничкој бици. Рањен је 6. новембра 1912. на Бакарном Гумну у десну ногу (што је за последицу имало криву ногу и парализоване прсте), и 1. јула 1913. код Сушева у груди, без последица. У међувремену, јануара 1913. је унапређен у чин капетана I класе. По завршетку ратова и демобилизације, са својом јединицом се вратио у Београд. Међутим, после упада оружаних одреда из Албаније септембра 1913, Дринска дивизија I позива је поново мобилисана и упућена у рејон Куманова и Овчег Поља како би појачала заштиту према бугарској граници. По завршетку овог сукоба и демобилизацији јединица, 6. пешадијски пук је пребачен у Велес, свој нови гарнизон, где је јануара 1914. капетану Миловановићу потврђена дужност командира 1. чете 3. батаљона.²⁵

На том месту се задржао све до почетка Првог светског рата јула 1914. године. Ратним распоредом одређен је за командира 4. чете 1. батаљона 3. прекобројног пука I позива, да би 1915. постао командир 2. чете 2. батаљона истог пука. После повлачења и реорганизације српске војске на Крфу, марта 1916. постављен је за командира митраљеског одељења 1. батаљона 23. пешадијског пука, при чему је једно време био и заступник команданта 1. батаљона. Током ратних операција рањаван је више пута: код Љига новембра 1914. у главу без последица, код Островског језера августа 1916. у леву ногу без последица, код села Бродина октобра 1916. по лицу и рукама без последица и новембра 1916. „на чукама“ у леву руку. Овај пут је био теже рањен, при чему му је рука била изломљена, што је за последицу имало да је није могао користити за тежи рад. После тога је упућен на боловање у Алжир где је остао све до јуна 1919, када је стављен на расположење министру војном. У међувремену је октобра 1918. унапређен у чин мајора. На расположењу се налазио до октобра 1919. када је распоређен на службу у штаб II армије.²⁶

После демобилизације војске маја 1920. остао је на служби у штабу II армијске области, да би следеће године поново био враћен у трупу. Крајем фебруара 1921. одлази у Пећ где је најпре постављен за команданта 1. батаљона 24. пешадијског пука, а потом јула 1922. за команданта 3. батаљона истог пука. У међувремену децембра 1921. је унапређен у чин

СВЛ, бр. 2, 18. јануар 1912, 27–28; *СВЛ*, бр. 9, 11. април 1912, 179–180; *Споменица седамдесетпетогодишњице Војне академије*, 301, 303, 361–362.

²⁵ ВА, ДПП, к. 1116, дос. 721; *СВЛ*, бр. 33, 30. децембар 1913, 873–874; М. Вјелажас, *Generali i admirali*, 217; М. Јагодић, н. д., 200–201; *Миловановић, Милутин Ђ.*, Српски биографски речник, 6, Мар-Миш, Нови Сад, 2014, 568.

²⁶ ВА, ДПП, к. 1116, дос. 721; *Миловановић, Милутин Ђ.*, СБР, 6, 568

потпуковника. На службу у Опште-војно одељење Министарства војног и морнарице одређен је октобра 1922, да би крајем марта 1923. био премештен на службу у Секретаријат Савета земаљске одбране. Налазећи се на тој дужности, време од 1. маја до 28. октобра 1923. провео је у Ђаковици. Чин пуковника добио је децембра 1925. године. У Секретаријату Савета земаљске одбране остао је до марта 1927. када је постављен за команданта 1. пешадијског пука „Књаза Милоша Великог“ у Врању. Налазећи се на том положају, 1929. је завршио курс за бојне отрове у Обилићеву (13 дана), као и Виши курс у Школи за пешадијске официре у Калиновику 1930. године. Командант 1. пешадијског пука био је до јула 1933. када је постао вршилац дужности команданта пешадије Вардарске дивизијске области у Дебру. На том месту је септембра 1934. унапређен у чин пешадијског бригадног ђенерала. Августа 1936. одређен је за команданта пешадије Дринске дивизијске области у Ваљеву, а октобра 1938. за помоћника команданта Тимочке дивизијске области у Зајечару, своју последњу мирнодопску дужност. Током Априлског рата 1941. био је командант позадине Тимочке дивизије. После њеног опкољавања од стране немачких трупа, заробљен је 13. априла 1941. у Соко Бањи.²⁷

Током своје каријере одликован је са девет домаћих и страних одликовања. Између осталих био је носилац Ордена Белог орла са мачевима IV реда и Златне медаље за храброст. Био је ожењен Видом, ћерком Косте Николића, апотекара из Београда, са којом је имао три ћерке: Веру (1920), Босиљку (1923) и Љиљану (1932). Преминуо је 27. маја 1951. у Београду и сахрањен на Новом гробљу.²⁸

Адолф Ј. Килар, пешадијски бригадни ђенерал

Рођен је у Тржичу, тада Аустро-Угарској, 10. јуна 1887. од оца Јернеја, рачуновође, и мајке Марије. Основну школу је завршио у Љубљани, да би потом у Бечу од 1897. до 1901. похађао Војну реалку, а затим и Кадетску школу од 1901. до 1905. године. По завршетку школовања унапређен је августа 1905. у чин заставника и распоређен за водника 17. пешадијског пука аустро-угарске војске. На том положају је остао до маја 1913, добивши у међувремену чинове потпоручника (априла 1908) и поручника (априла 1913). Потом је постављен за командира чете у 80. пешадијском пуку са којом је учествовао у Првом светском рату. У чин капетана унапређен је августа 1915. године. Рањен је код Монфалконеа почетком августа 1916.

²⁷ ВА, ДПП, к. 1116, дос. 721; ВА, П-17, к. 67, ф. 8, д. 1077, лист 4; *СВЛ*, бр. 8, 5. март 1921, 441; *СВЛ*, бр. 29, 13. јул 1922, 1331; *СВЛ*, бр. 43, 19. октобар 1922, 1947–1948; *СВЛ*, бр. 14, 31. март 1923, 599–600.

²⁸ ВА, ДПП, к. 1116, дос. 721; *Миловановић, Милутин Ђ.*, СБР, 6, 568.

у груди и браду и заробљен од стране италијанске војске. После више од годину дана проведених у заробљеништву на Сицилији, крајем децембра 1917. је отпуштен после тешке болести. Потом је до 31. октобра 1918. поново био командир чете у 80. пешадијском пуку. Приликом распада Аустро-Угарске, 1. новембра 1918. приступио је словеначким јединицама које је организовао Рудолф Мајстер. Постављен је за ађутанта Љубљанског пешадијског пука (касније преименованог у 37. пешадијски пук) са којим је учествовао у борбама у Корушкој и Прекомурју. Званично је примљен у Југословенску војску 10. марта 1919. са чином пешадијског капетана I класе.

По демобилизацији војске, јула 1920. је потврђен на дужности ађутанта 37. пешадијског пука, док је октобра исте године унапређен у чин мајора. На том месту је остао до априла 1923. када је преузео дужност команданта 2. батаљона 11. пешадијског пука „Карађорђа“. Потом је октобра исте године постављен за команданта 3. батаљона 48. пешадијског пука. Међутим, ту дужност није примио, јер је свега месец дана касније одређен за команданта 3. батаљона 38. пешадијског пука на Цетињу. Ове дужности је разрешен првог дана априла 1924. године. Месец и по дана касније, одређен је на службу у Штаб Зетске дивизијске области, такође на Цетињу, где је уследило и унапређење у чин потпуковника октобра 1924. године. У Црној Гори је остао и на наредној дужности, када је новембра 1927. ипак преузео команду над 3. батаљоном 48. пешадијског пука у Беранама. На том месту је априла 1930. унапређен у чин пуковника, да би већ следећег месеца преузео дужност помоћника 40. пешадијског пука „Триглавског“ у Љубљани. Потом је средином јуна 1933. постављен за команданта 1. пешадијског пука „Књаза Милоша Великог“. Налазећи се на тој дужности, током 1934. је завршио Виши курс редовног течаја Пешадијске официрске школе. Испоставиће се да му је командовање пуком у Врању била последња дужност. Наиме, после вишегодишњег командовања овом јединицом, пуковник Килар је 6. септембра 1939. постављен за вршиоца дужности помоћника команданта Брегалничке дивизијске области у Штипу. Такође, указом од истог дана унапређен је у чин пешадијског бригадног ђенерала. Десет дана касније, 16. септембра 1939, приликом опроштајне вечери са официрима 1. пешадијског пука у Официрском дому у Врању, ђенерал Килар је у 19.30 часова, из непознатих разлога, убијен од стране попоручника Драгослава Чосмарића. Његово тело је потом пренето у Љубљану где је 22. септембра 1939. сахрањен уз војничке почасте.

Током своје каријере одликован је Орденом Белог орла V реда, Орденом Св. Саве V и IV реда и Орденом југословенске круне III реда. Није био ожењен.²⁹

²⁹ ВА, ДПП, к. 723, дос. 449; *СВЛ*, бр. 32, 31. јул 1920, 1431–1432; *СВЛ*, бр. 48, 18. октобар 1923, 1930; *СВЛ*, бр. 53, 16. новембар 1923, 2165; *СВЛ*, бр. 24, 19. мај 1924, 1139–1140; *Zadnja pot generala Adolfa Kilarja*, Slovenec, št. 218, 23. septembar

Владимир М. Прица, пешадијски пуковник

Учествовао је у борбама у Корушкој 1918–1919. године. Званично је примљен у Југословенску војску 17. новембра 1919. у чину пешадијског поручника. Распоређен је у 36. пешадијски пук, а почетком јула 1920. у 41. пешадијски пук у Осијеку, на положај водника. У истом граду је остао и на наредној дужности, будући да је крајем децембра 1920. одређен на службу у Штаб Осјечке дивизијске области. Ту је јула 1921. уследило и унапређење у чин капетана II класе. Указом од 1. априла 1922. постављен је за водника 3. чете 1. батаљона 4. пешадијског пука „Стевана Немање“, да би октобра исте године преузео и команду над овом четом. Убрзо је јула 1923. унапређен у чин капетана I класе. Налазећи се на овој дужности завршио је седмомесечни Редовни течај (март – октобар 1924) и шестомесечни Нижи курс Редовног течаја (април – октобар 1927) Пешадијске официрске школе. У међувремену, маја 1927, док се налазио на курсу, одређен је за командира 1. чете 9. пешадијског пука у Пожаревцу. Међутим, две недеље касније ова одлука је промењена, па је одређен за командира 3. чете истог пука. Убрзо је, на Видовдан исте године, уследило и унапређење у чин мајора. По завршетку курса, преузео је команду над својом четом, да би већ крајем априла 1928. био постављен за команданта 1. батаљона 31. пешадијског пука у Урошевцу. Тачно две године касније, априла 1930, услед образовања нових јединица, његов батаљон је преформиран у 3. батаљон 30. пешадијског пука. На овом месту је 31. децембра 1931 (са рангом од 28. јуна исте године) унапређен у чин потпуковника. Наредне дужности га одводе у 19. пешадијски пук „Војводе Путника“ у Крагујевцу где је службовао следећих неколико година. Најпре је јануара 1933. постављен за команданта 2. батаљона, а потом марта 1937. за заступника помоћника команданта пука. Добивши чин пуковника 6. септембра 1937, новембра исте године званично је постављен за помоћника команданта пука. На дужност команданта 1. пешадијског пука „Књаза Милоша Великог“, своју последњу мирнодопску дужност, постављен је 10. октобра 1939. године. Овом јединицом, која је ушла у састав Власинског одреда V армије, командовао је и у Априлском рату 1941. године. Поред 1. пука, под својом командом је имао 111. артиљеријски дивизион и 626. пешадијски батаљон резервне војске, са којима је у оквиру одреда образовао босилградски одсек. После повлачења са граничне линије, према наређењу команданта одреда 13. априла је распустио свој пук у близини села Шумана код Лебана. Том приликом је, према расположивим подацима, одржао опроштајни говор

1939, 6; М. Вјелјас, *Generali i admirali*, 180; <https://www.obrazislovenskihpokrajina.si/oseba/kilar-adolf/> (приступљено 23. маја 2025).

војницима и официрима, сугеришући им да не бацају оружје, већ да га носе кућама и сакрију. О његовом животу после Априлског рата немамо конкретних података, осим да је после Другог светског рата као пензионер живео у Осијеку.

Током своје каријере одликован је Орденом југословенске круне V реда и Споменицом на борбе за ослобођење северних крајева Југославије 1918–1919, са пантљиком основне црвене боје. Био је ожењен Јелицом, ћерком Светозара Јорговића, бившег предузимача из Баје.³⁰

Необјављени извори:

Војни архив, Београд:

Фондови: Досијеи персоналних података официра, подофицира и војних чиновника Војске Краљевине Југославије, Пописник 2, Пописник 17

Државни архив Србије, Београд:

Збирка докумената Безбедносно информативне агенције

Објављени извори:

Велики рат Србије за ослобођење и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца 1914–1918. 2. и догађаји по извршеном уједињењу до демобилизације 1920. год. Књига тридесет и прва 1918–1919. година, Београд, 1939.

Велики рат Србије за ослобођење и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца 1914–1918. Књига тридесет друга. Одбрана државе уједињених Срба, Хрвата и Словенаца 1919–1920, приредили Владо Стругар, Милић Ф. Петровић, Београд, 2014.

Велики рат Србије за ослобођење и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца 1914–1918. Књига тридесет трећа. Одбрана државе уједињених Срба,

³⁰ Државни архив Србије, Збирка докумената Безбедносно-информативне агенције, списак IV, предмет бр. 41, лист 8; *СВЛ*, бр. 46, 22. новембар 1919, 1201; *СВЛ*, бр. 32, 31. јул 1920, 1433–1434; *СВЛ*, бр. 48, 25. децембар 1920, 2517–2518; *СВЛ*, бр. 25, 12. јул 1921, 1435; *СВЛ*, бр. 34, 3. септембар 1921, 1873–1874; *СВЛ*, бр. 13, 6. април 1922, 553–554; *СВЛ*, бр. 43, 19. октобар 1922, 1939–1940; *СВЛ*, бр. 12, 16. март 1923, 490; *СВЛ*, бр. 33, 20. јул 1923, 1401; *СВЛ*, бр. 9, 19. фебруар 1924, 369; *СВЛ*, бр. 9, 26. фебруар 1927, 317; *СВЛ*, бр. 19, 7. мај 1927, 875–876; *СВЛ*, бр. 21, 21. мај 1927, 953–954; *СВЛ*, бр. 26, 28. јун 1927, 1201; *СВЛ*, бр. 53, 31. децембар 1927, 2439–2440; *СВЛ*, бр. 20, 2. мај 1928, 753; *СВЛ*, бр. 18, 1. мај 1930, 859; *СВЛ*, бр. 1, 1. јануар 1932, 4; *СВЛ*, бр. 3, 18. јануар 1933, 38; *СВЛ*, бр. 41, 17. децембар 1933, 1982; *Прилог бр. 9 СВЛ за 1937. годину*, 4, 55; *СВЛ*, бр. 27, 6. септембар 1937, 1082; *Прилог бр. 35 СВЛ за 1937. годину*, 4; *Прилог бр. 36 СВЛ за 1939. годину*, 382; *СВЛ*, бр. 24, 28. јун 1940, 1612; Mile Bjelajac, *Vojska Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca/Jugoslavije 1922–1935*, Beograd, 1994, 83, паромена 208; М. Жикић, *н. д.*; С. Крстић, *н. д.*, 90.

Хрвата и Словенаца 1919–1920, приредили Владо Стругар, Милић Ф. Петровић, Београд, 2015.

Југословенска држава и Албанци, том II, приредили Љубодраг Димић, Ђорђе Борозан, Београд, 1999.

Споменица седамдесетпетогодишњице Војне академије 1850–1925, Београд, 1925.

Мемоари:

Крстић Светозар Ђ., *Записи о људима и догађајима у лесковачком крају 1929 – 1945*, Београд, 1996.

Штампа:

Политика

Slovenec

Службени војни лист

Интернет извори:

<https://www.obrazislovenskihpokrajn.si/oseba/kilar-adolf/>

Литература:

Bjelajac Mile, *Vojska Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca/Jugoslavije 1922–1935*, Beograd, 1994.

Bjelajac Mile S., *Generali i admirali Kraljevine Jugoslavije 1918–1941. Studija o vojnoj eliti i biografski leksikon*, Beograd, 2004.

Велојић Далибор, „Први српски пешадијски пук у операцији за ослобођење Ниша 1918. године“, *Пешичаник. Часопис за историографију, архивистику и хуманистичке науке*, 4, Ниш, 2006, 65–74.

Gutić Mirko, „Oružani sukobi na srpsko-albanskoj granici u jesen 1913. godine“, *Vojnoistorijski glasnik*, 1, Beograd, 1985, 225–276.

Динчић Александар, „Први пешадијски (врањски) пук „Књаз Милош“ у Бици на Дрини 1914. године“, *Јужни српски крајеви у XIX и XX веку: друштвено-економски и политички аспект. Тематски зборник од водећег националног значаја*, Врање, 2018, 193–206.

Динчић Александар, Трајковић Верољуб, *Моравска дивизија у Првом светском рату 1914–1918*, Лесковац, 2018.

Жикић Милош, *Априлски рат у Моравској бановини. Пета армија Југословенске војске у рату 1941*, Београд, 2020.

Јагодић Милош, *Нови крајеви Србије (1912–1915)*, Београд, 2013.

Лазаревић Милутин Д., *Наши ратови за ослобођење и уједињење. Српско-турски рат 1912. године*, I–III, Београд, 1928, 1929, 1931.

Лазаревић Милутин Д., *Наши ратови за ослобођење и уједињење. Књига четврта. Српско-бугарски рат 1913. године*, Београд 1934.

Милићевић Милић Ј., „Имена српских пукова“, *Гласник*, 33, Ваљево, 1999, 115–120.

Милићевић Милић, *Реформа војске Србије 1897–1900*, Београд, 2002.

Ратковић Борисав, Митар Ђуришић, Саво Скоко, *Србија и Црна Гора у Балканским ратовима 1912–1913*, Београд 1972.

Ратковић-Костић Славица Б., *Европеизација српске војске 1878–1903*, Београд, 2007.

Српски биографски речник, 6, Мар-Миш, Нови Сад, 2014.

Тасић Дмитар, *Рат после рата. Војска Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца на Косову и Метохији и у Македонији 1918–1920*, Београд, 2012.

Summary

Miloš Žikić

COMMANDERS OF THE 1ST INFANTRY REGIMENT “PRINCE MILOŠ THE GREAT” IN VRANJE 1920–1941

The paper presents a brief history of the 1st Infantry Regiment “Prince Miloš the Great” as well as brief biographies of the officers who led this unit from the demobilization of the army in May 1920 until the April War of 1941. During this period, the regiment was commanded by only five officers: Radoslav Petković, Aleksandar Stanković, Milutin Milovanović, Adolf Kilar and Vladimir Prica. Three of these officers, Stanković, Milovanović and Kilar, reached the rank of general during their careers, Petković retired with the rank of colonel, while Colonel Prica’s further career was interrupted by World War II. The paper is based on archival materials from the Military Archives, published sources, and relevant literature.

